

จริยธรรมการบริหารงานภาครัฐ: บทการทบทวนวรรณกรรม

Ethics in Public Sector Administration: Literature Review Chapter

ทวนธง คุรุทจอน¹

Thuanthong Krutchon

Received: May 8, 2021

Revised: April 4, 2022

Accepted: April 18, 2022

บทคัดย่อ

จริยธรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในทุกสถานภาพทางสังคมรวมถึงการบริหารงานภาครัฐ จริยธรรมถูกนำไปผสมผสานให้เข้ากับนโยบาย หลักการ และวิธีการบริหารงานขององค์การภาครัฐ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์เชิงสาธารณะ นวัตกรรม การปกป้องสิ่งแวดล้อม รวมถึงสิทธิมนุษยชน บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานว่าด้วยจริยธรรม ภูมิหลังและทฤษฎีว่าด้วยจริยธรรม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดพลวัตทางจริยธรรมเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม จริยธรรมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ และจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริบทสังคมทั่วไปและบริบทสังคมไทย ทั้งนี้ จริยธรรมคือระบบของการตระหนักถึงคุณธรรมของมนุษย์ที่พึงมีสำหรับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสงบหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งทฤษฎีว่าด้วยจริยธรรมมีพัฒนาการมา 3 สมัยคือ สมัยดั้งเดิม สมัยกลาง และสมัยใหม่ โดยปัจจัยด้านสังคมและด้านจิตวิทยาเป็นแรงผลักดันให้เกิดพลวัตทางจริยธรรม ส่วนเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมถูกกำหนดตามทัศนะที่แตกต่างกันของกลุ่มนักวิชาการ จุดมุ่งหมายของความเป็นศาสตร์ระหว่างจริยศาสตร์และรัฐศาสตร์ คือ จริยศาสตร์มุ่งความดีทางศีลธรรมของปัจเจกชนและรัฐศาสตร์มุ่งความสันติสุขความมั่นคงของสาธารณชน สำหรับจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริบทสังคมทั่วไปเน้นเรื่องการปฏิบัติงาน ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้บริหาร ส่วนบริบทสังคมไทยเน้นเรื่องหลักธรรมทางศาสนาและหลักกฎหมาย

คำสำคัญ: จริยธรรม, การบริหารงานภาครัฐ

Abstract

Ethics plays a crucial role in all social status of human being, including in public sector administration. Ethics are integrated into its policies, principles and

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Assistant Professor Dr., In Department of Public Administration and Human Resource Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University) Email: thuanthong@tsu.ac.th

management procedures in order to make public benefit, create innovation, protect natural environment and human rights. The objective of this academic article was to review the literature on the fundamental principles of ethics, backgrounds and theories regarding to ethics, factors causing the ethical dynamics, ethical criteria, ethics in Political Science, as well as ethics in public sector administration in both general social context and Thai social context. However, ethics is a systematic realization of human morals that should be performed in their daily life in order to make peace and well-organization in society. The ethics theory has evolved three periods which consists of traditional, medieval and modern. While the social and the psychological factors have been a driving force the ethical dynamics, however, ethical criteria were identified by the different perspectives of academic groups. Whilst, the aim of ethics and political science has the main focus on the moral goodness of individuals, while, political science focus on peace and security of public. Moreover, the ethics of public sector administration in a general social context pins point at the performance of government officials and government employee and executives. On the other hands, Ethic in the Thai social context emphasizes on religious and legal principles.

Keywords: Ethics, Public Sector Administration

unนำ

ในขณะที่สังคมโลกกำลังตกอยู่ในสภาพวิกฤตที่เต็มไปด้วยความหลากหลายซับซ้อนของปัญหาทั้งในด้านสภาพแวดล้อมและของตัวมนุษย์ ทั้งในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่เรียกตัวเองว่า เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และในสังคมที่กำลังพัฒนา สาเหตุประการหนึ่งซึ่งสำคัญมากที่สุดสืบเนื่องมาจากการถือเอาความคิดแบบวิทยาศาสตร์วัตถุนิยมเป็นสรณะ และหวังว่ามันจะตอบปัญหาทุกอย่างได้ ความเชื่อเช่นนี้ย่อมนำมาปัญหาติดตามมาเพราะจริง ๆ แล้ว ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ก็มีขอบเขตจำกัด วิทยาศาสตร์ให้ความกระจ่างแก่มนุษย์ได้มากเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ ฝนและระยะทาง เกี่ยวกับหิน เปลือกโลก เกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายของมนุษย์ สัตว์ และพืช แต่เลยขอบเขตของวัตถุไปแล้ว เสียงของวิทยาศาสตร์จะอ่อนลงทันที แต่ชีวิตมนุษย์ยังมีแง่มุมอื่น ๆ อีกมากนอกเหนือจากสภาพทางวัตถุ มนุษย์มีความสนใจอย่างลึกซึ้งไม่รู้จักจบกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจริยธรรม (เฉลิมเกียรติ ผินนวล, 2532) มีคำกล่าวที่น่าสนใจประโยคหนึ่งว่า “คนต่างกับสัตว์ ก็เพราะว่าคนสามารถสร้างเครื่องมือขึ้นใช้ได้” นั้นหมายความว่า มนุษย์หรือคนนอกจากจะสร้างเครื่องสำหรับใช้ประทัดประทารกันแล้ว ยังได้สร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมด้วย เพราะถ้ามนุษย์ปราศจากคุณธรรมจริยธรรมแล้ว มนุษย์ก็จะไม่ต่างจากสัตว์ หรืออาจจะเลวร้ายกว่าสัตว์เสียอีก เนื่องจากเครื่องมือที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดีขึ้นได้ ไม่มีอะไรที่จะดีไปกว่า จริยธรรม

ดังนั้น ถ้าจะมีคำถามว่า “ทำไมจึงต้องศึกษาเรื่องจริยธรรม” อาจจะตอบได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้ (บุญมี แทนแก้ว, 2539) คือ

1. เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์
2. เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในทางสันติสุขอย่างแท้จริง
3. เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อย่างแท้จริง
4. เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์สมบูรณ์ทั้งกายและใจ
5. เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง หรือทำให้สังคมมนุษย์พัฒนาในระบบที่ถูกต้องสมดุลกันด้วยดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า จริยธรรมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในทุกสถานภาพทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกล่าวถึงและให้ความสนใจเรื่องเหล่านี้กันมากยิ่งขึ้นสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐรวมถึงการบริการสังคม ซึ่งองค์การภาครัฐถือว่าอยู่ในช่วงพัฒนาเพื่อผสมผสานเรื่องจริยธรรมให้เข้ากับนโยบาย หลักการ และวิธีการบริหารงานขององค์การ (Svensson, Wood, & Callaghan, 2004) นอกจากนี้ประเด็นปัญหาเรื่องจริยธรรมขององค์การภาครัฐหรือหน่วยงานราชการเป็นเรื่องที่นำวิตกกังวลและเกิดมากขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก จนทำให้เกิดการอภิปรายประเด็นปัญหาและการแก้ไขสถานการณ์ที่กำลังขยายตัวกว้างขึ้น ซึ่งศูนย์กลางประเด็นปัญหาที่เพิ่มมากขึ้นมาจากการขยายตัวของอำนาจรัฐ เมื่อรัฐมีอำนาจเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รัฐต้องปฏิบัติหน้าที่บริการสาธารณะเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่อาจขาดประสิทธิภาพในการดูแลตรวจสอบและควบคุมใช้อำนาจทางการบริหาร ทั้งนี้การกำหนดกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดสำหรับแนวทางปฏิบัติและมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการใช้อำนาจในทางที่ผิดได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสำคัญอีกอย่าง que ช่วยทำให้ความสนใจในประเด็นเรื่องจริยธรรมเพิ่มขึ้นนั่นคือ ความสามารถของสื่อที่เติบโตอย่างรวดเร็วและการเข้าถึงข่าวสารที่ฉับไวมากขึ้นต่อทุกประเด็นปัญหาสังคมรวมถึงปัญหาของรัฐบาลและการเมือง ซึ่งถือว่ายากที่จะประเมินว่าอิทธิพลของสื่อกับการใช้ชีวิตร่วมสมัยของประชาชนจะมีความแข็งแกร่งเพียงใด โดยเฉพาะประเด็นปัญหาของรัฐบาลที่มีความอ่อนไหวง่าย สื่อมักสอดส่องดูแลติดตามอย่างต่อเนื่องและเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จุดมุ่งหมายของสื่อจึงมักให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมในองค์การภาครัฐหรือหน่วยงานราชการ (Rosenbaum, 1998) ดังนั้น การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมที่เปลี่ยนแปลงในช่วงทศวรรษ 1900 จนถึงปัจจุบันจึงมีความสำคัญและจำเป็นในแง่การศึกษาทางการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงจากค่านิยมภาครัฐแบบดั้งเดิมไปสู่ค่านิยมแบบภาคเอกชนที่มีลักษณะเป็นแบบการจัดการภาครัฐแนวใหม่มากขึ้น (Johnson, 2017) อย่างไรก็ตาม แม้บริบทจริยธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปแต่การบริหารงานภาครัฐก็ยังคงตระหนักถึงค่านิยมแบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เชิงสาธารณะ ในขณะที่ค่านิยมแบบสมัยใหม่ที่เน้นการจัดการภาครัฐแนวใหม่มุ่งให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและขยายขอบเขตไปสู่การปกป้องสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

วัตถุประสงค์

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานว่าด้วยจริยธรรม ภูมิหลังและทฤษฎีว่าด้วยจริยธรรม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดพลวัตทางจริยธรรม เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม จริยธรรมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ และจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริษัทสังคมทั่วไปและบริษัทสังคมไทย

หลักการพื้นฐานว่าด้วยจริยธรรม

จริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำดีของมนุษย์เพื่อตัวเองและสังคม รวมถึงเป็นภาพที่สะท้อนความเป็นปรัชญาคุณธรรม คำว่า จริยธรรม มาจากภาษากรีกคำว่า ethos ซึ่งหมายถึง ขนบธรรมเนียม การดำรงชีวิต คุณลักษณะเฉพาะบุคคล และอุปนิสัย (British Broadcasting Corporation, 2014) ทั้งนี้การทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของคำว่า “จริยธรรม” จำเป็นต้องเริ่มจากการทบทวนการให้นิยาม ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้รื้ออธิบายความหมายของคำดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มสามได้ดังนี้

กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีทัศนะเกี่ยวกับการให้ความหมายเชิงระบบ อาทิ British Broadcasting Corporation (2014) ได้อธิบายความหมายไว้อย่างง่ายที่สุดว่า จริยธรรม คือ ระบบของหลักคุณธรรมที่มีผลต่อการตัดสินใจและนำพาชีวิตของตนเอง ในขณะที่ดวงเดือน พันธุ์มนาวิน (2538) กล่าวว่า คำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว คำที่ังมีความหมายไม่ชัดเจนคือ คำว่า “ระบบ” ซึ่งหมายถึงทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย นอกจากนี้ น้อย พงษ์สนธิ (2527) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การศึกษา การวิจารณ์หาคุณค่าของธรรมจรรยาหรือระบบแห่งความประพฤตินั้น ๆ

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีทัศนะเกี่ยวกับการให้ความหมายเชิงแคบและเชิงกว้าง อาทิ สารัช บัวศรี (ม.ป.ป.) กล่าวถึงจริยธรรมว่า ความหมายของคำว่า จริยธรรม ย่อมมีทั้งความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง อนึ่ง ตามความหมายอย่างแคบ จริยธรรม ได้แก่ ศีลธรรม (moral values) บวกด้วยคุณธรรม (ethical values) ส่วนตามความหมายอย่างกว้าง จริยธรรม ได้แก่ ศีลธรรมบวกด้วยคุณธรรมและบวกด้วยค่านิยมทางสังคม (social values) อื่น ๆ เช่น วินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งการให้ความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับบุญมี แทนแก้ว (2539) ที่ว่า จริยธรรมมีความหมายกว้างขวางมากอาจรวมไปถึงค่านิยม (value) คือ สภาพหรือการกระทำบางประการที่เชื่อถือ ยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของสังคมหรือของตัวเอง ค่านิยมที่จัดเป็นจริยธรรมคือ ค่านิยมฝ่ายดี ความดี (goodness) คือ สภาพหรือการกระทำบางประการที่ก่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ตัวเองและสังคม ส่วนจริยธรรมความหมายอย่างแคบ ๆ หมายถึง ศีลธรรม คุณธรรม อันเป็นธรรมะที่ควรประพฤติ (positive side) ฉะนั้นจริยธรรมก็คือ ค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่มีทัศนะเกี่ยวกับการให้ความหมายเชิงขอบเขต อาทิ Ewing (1953) กล่าวว่า จริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกับ 2 ขอบเขตสำคัญ คือ ประเด็นแรก การตัดสินใจที่เป็นหลัก

การทั่วไปตามขอบเขตของจริยธรรม เช่น ความดี ความชั่ว และหน้าที่ ซึ่งสามารถประยุกต์เข้ากับทุกสิ่งทุกอย่าง และประเด็นที่สอง การตัดสินใจอย่างถูกต้องแม่นยำตามขอบเขตของความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของ Johnson (2019) ที่ว่า จริยธรรม เป็นหลักการที่มีขอบเขตเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี

ดังนั้น จากกลุ่มนิยามดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์ถึงศีลธรรมและคุณธรรมของมนุษย์ที่พึงมีสำหรับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันเพื่อก่อให้เกิดความสงบหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

ภูมิหลังและทฤษฎีว่าด้วยจริยธรรม

จากการอาศัยภูมิหลังและแนวโน้มอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสมัย ทฤษฎีว่าด้วยจริยศาสตร์ของยุโรป พอแบ่งออกได้เป็น 3 สมัย คือ (1) สมัยดั้งเดิม เริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรีกที่มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องจริยธรรมครั้งแรก ซึ่งอยู่ในระยะประมาณ 470 ปี ก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 500 (2) สมัยกลาง อยู่ในระยะ ค.ศ. 500 ถึง ค.ศ. 1500 และ (3) สมัยใหม่ อยู่ในระยะ ค.ศ. 1500 จนถึงปัจจุบัน ดังนี้ (Becker & Becker, 2003; น้อย พงษ์สนธิ, 2527)

1. สมัยดั้งเดิม (traditional period) จริยธรรมก่อตัวขึ้นมาจากอุดมคติของรัฐคือ ความเป็นพลเมืองดีผู้บริหารหรือรัฐเป็นผู้กำหนดว่า ที่ว่าพลเมืองดีนั้นเป็นอย่างไร ดังนั้นคนดีในสมัยนี้ก็คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐโดยไม่จำเป็นต้องใช้วิจารณ์ญาณใด ๆ ทั้งสิ้น พลเมืองมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตาม จึงกล่าวได้ว่าในระยะเริ่มแรกของจริยธรรมกรีก รัฐ (state) เป็นผู้นำในเรื่องจริยธรรม เรื่องจริยธรรมจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง (politics)

ความสนใจของกรีก ศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ. จึงหันมาสู่เรื่องเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ เช่น รัฐศาสตร์ ศิลปะ ศาสนา และจริยธรรม การศึกษาสอบค้นเรื่องจริยธรรมในประเทศกรีกจึงเริ่มขึ้นอย่างเป็นรูปเป็นร่าง โดยการนำของพวกโซฟิสต์ แต่โดยเหตุที่นักคิดที่มีชื่อในยุคนี้มีอยู่หลายคน จึงขอแบ่งนักคิดในสมัยกรีกโดยลำดับ ดังนี้

Sophist (ศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ.) ได้นำเสนอว่า จริยธรรมเป็นเพียงเรื่องของความเหมาะสมเป็นเรื่องของความพึงพอใจของมนุษย์เอง เรียกสิ่งใดว่า “ดี” ก็เพราะสิ่งนั้นเป็นที่ต้องประสงค์ของมนุษย์หรือของชุมชนกลุ่มใหญ่ ความดีหรือจริยธรรมจึงไม่มีมาตรการที่แน่นอนตายตัว บุคคลแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของความดี-ชั่ว ทฤษฎีของกลุ่ม Sophist จึงสรุปได้สั้น ๆ ว่า ตามคำกล่าวของ Protagoras ผู้โด่งดังคนหนึ่งว่า “Man is the measure of all things มนุษย์นั้นแหละเป็นมาตรฐานวัดทุกสิ่งทุกอย่าง”

Socrates (469-399 ปี ก่อน ค.ศ.) ได้อธิบายจริยศาสตร์เริ่มต้นด้วยหลักว่า คุณธรรม คือ ความรู้ ความชั่ว คือ ความมืดมน ความรู้ตามความมุ่งหมายของ Socrates หมายถึง ความรู้ที่ก่อให้เกิดความดีงาม ความรู้ที่แท้จริงมีอยู่เพียงอย่างเดียวคือ ความรู้ที่ก่อให้เกิดความดีงาม

ดังนั้น ชีวิตที่ประเสริฐตามทัศนะของ Socrates คือ ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยความรู้แสวงหาคุณธรรมและศีลธรรม และเมื่อความรู้พาไปสู่สิ่งนั้นแล้วจะต้องดำเนินชีวิตไปตามหลักการอันนั้นอย่างมั่นคงไม่ยอมแพ้ให้กับอุปสรรคใด ๆ และมนุษย์จะปฏิบัติได้อย่างนี้ก็ต่อเมื่อไม่หวั่นไหวกังวลใน

เรื่องของร่างกาย

สืบต่อมาจาก Socrates ก็คือ สาวกอีกสองคน ได้แก่ Plato (472-360 ก่อน ค.ศ.) และ Aristotle (384-322 ก่อน ค.ศ.) ทั้งสองยอมรับว่า ในเรื่องจริยธรรมความรู้เป็นสิ่งสำคัญ แต่ Plato ย้ำว่า ความรู้ในที่นี้คือ ความรู้ที่เหนือไปจากประสาทสัมผัส มิใช่ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์สามัญ โดยผ่านอวัยวะสัมผัส แต่เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่แท้จริงอันอยู่พ้นขอบเขตของสัมผัส ซึ่ง Plato เรียกว่า Idea ถือว่าเป็นแม่พิมพ์หรือแบบของสิ่งประจักษ์อื่น ๆ โลกที่ปรากฏแก่มนุษย์ทางสัมผัส มีความแท้จริงต่ำกว่า และเป็นเพียงความเหมือนหรือความใกล้เคียงต่อโลกแห่งความจริงเท่านั้น

ส่วนเรื่องจริยศาสตร์ในทัศนะของ Aristotle นั้น Aristotle สนใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในแง่ของจรรยาธรรมของประชาชนมากกว่าเรื่องของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันเป็นเพียงนามธรรม และศึกษาจากสิ่งประจักษ์ในชีวิตประจำวันของคนแล้วสร้างความคิดจากสิ่งประจักษ์นั้น เพราะฉะนั้นในหนังสือ Ethics ของ Aristotle จึงเป็นการวิเคราะห์แยกแยะความเป็นอยู่ของคนในด้านจรรยาธรรมแล้วสร้างแนวคิดโดยมีมูลฐานจากชีวิตที่ได้พบเห็นในประเทศกรีก

ร่วมสมัยกับ Plato และ Aristotle มีนักปรัชญาอยู่ 2 พวก คือ Cyrenaics กับพวก Cynics ซึ่งได้กำหนดทฤษฎีขึ้นและมีบทบาทสำคัญอยู่มากในแนวคิดของนักปรัชญาสมัยใหม่ พวก Cyrenaics มีความเห็นว่า การกระทำที่ดีก็คือ การกระทำที่ให้ความสุข (pressure) แก่ตนเอง ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกว่า Hedonism (สุขवाद) เพราะถือว่าความสุข (Hedone) เป็นความดีอันสูงสุดของชีวิต (ultimate good) และยังคงถูกเป็นทฤษฎีที่สำคัญอยู่ทฤษฎีหนึ่งบรรดาจริยทฤษฎีของนักปรัชญาสมัยใหม่

สำหรับพวกที่สองคือ พวก Cynics มีความเห็นแตกต่างจากพวกแรก ซึ่งพอสรุปได้อย่างสั้น ๆ ว่า ชีวิตที่ประเสริฐน่ายกย่องคือ ชีวิตที่เป็นอิสระจากความอยาก (desire) และการที่ต้องแสวงหาวัตถุมาป้อนให้แก่ความอยากนั้น ความสุขพลัดพลินจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความดีเลย

ในยุคหลังของกรีก ทฤษฎีของพวก Cyrenaics ได้รับการสนับสนุนและนำสืบต่อมาโดยพวก Epicureans ซึ่งยังยึดทัศนะที่ว่า ความสุขเป็นความดีขั้นสูงสุด การกระทำที่ดีต้องตัดสิ่งกั้นที่ผลกล่าวคือ ถ้าการกระทำอันใดให้ผลเป็นสุขหรือเป็นปัจจัยนำความสุขมาให้ การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดี สิ่งที่ดีก็คือ สิ่งที่ตอบสนองความอยากของตนเองได้โดยเฉพาความอยากเป็นสุข (desire for pleasure)

สำหรับทฤษฎีของพวก Cynics ได้รับการสนับสนุนสืบต่อมาโดยพวก Stoics ซึ่งย้ำว่า การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่ท่าลงไปโดยมีหลักกฎเกณฑ์และเหตุผล ชีวิตที่ประเสริฐคือ ชีวิตที่อยู่เหนืออารมณ์และปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักเกณฑ์และเหตุผล และคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับชีวิตที่ประเสริฐที่มนุษย์ควรฝึกฝนให้เกิดมีขึ้นคือ ความอดทน ความอดกลั้น และความยุติธรรม คนดีก็คือ คนที่มีคุณธรรมสามประการนี้

2. สมัยกลาง (medieval period) ในสมัยนี้คริสตศาสนาได้เจริญแพร่หลายในยุโรป และก่อให้เกิดแนวโน้มใหม่ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง มีการคำนึงถึงความสำคัญของปัจเจกชน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากทัศนะของกรีกที่ว่า คนดีก็คือ พลเมืองดี และจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่ง

ของการเมือง มาเป็นทัศนคติที่ว่า จริยธรรมควรจะเป็นเรื่องของความคิดความเลื่อมใสของแต่ละคน มิใช่เอากฎหมายมาบังคับให้คนเป็นคนดีด้านจรรยา และประเด็นที่สอง ในการสอนเรื่องจริยธรรม คริสตศาสนาได้อธิบายแรงจูงใจภายในของบุคคลเป็นสำคัญคือ การปฏิบัติตนเป็นคนดี ควรจะเกิดจากศรัทธาความเลื่อมใสอันเป็นเรื่องจิตใจของแต่ละคน แรงจูงใจภายในเท่านั้นที่จะพาบุคคลเข้าสู่ความดีเพราะแรงจูงใจภายในเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดในเรื่องจริยธรรม

พอสรุปได้ว่า หลักเกณฑ์ในการตัดสินความดี-ชั่ว ผิด-ถูก ในสมัยนี้คือ God's Law โดยอาศัยพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก

3. สมัยใหม่ (modern period) ในศตวรรษที่ 15-16 อำนาจของคริสตศาสนาอ่อนลง ทั้งนี้เพราะความต้องการสิทธิและเสรีภาพในทางความคิดในเรื่องการศึกษาของปัจเจกชนรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมาจากธรรมชาติของมนุษย์หรือส่วนใหญ่เป็นผลเนื่องมาจากการฟื้นฟูการศึกษาของกรีกที่เน้นหลักถึงเรื่องเสรีภาพและความสามารถของบุคคลแต่ละบุคคล และการแบ่งแยกศาสนาเป็นนิกายต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความอ่อนแอขึ้นในวงการศาสนา

ในสมัยนี้ประชาชนไม่เต็มใจที่จะถือเอาคำสอนทางศาสนาเป็นข้อตัดสินในเรื่องจริยธรรม ฉะนั้นจึงพยายามศึกษาค้นคว้าหามาตรการที่แน่นอนและไม่ขัดกับหลักเหตุผล จึงทำให้เกิดทัศนะต่าง ๆ ขึ้นพอแบ่งแยกได้ดังนี้

กลุ่มแรก นักคิดบางพวกมีความเห็นว่า สิ่งต่าง ๆ ไม่มีดี-ชั่ว อยู่ในตัวเอง การแบ่งแยกสิ่งต่าง ๆ หรือการกระทำต่าง ๆ ออกเป็นดีเป็นชั่ว เป็นเรื่องของแต่ละจิตแต่ละใจ อะไรจะชั่วจะดี ขึ้นอยู่กับทัศนะความโน้มเอียงของแต่ละบุคคล ดี-ชั่ว เป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเอง (human convention)

กลุ่มที่สอง นักคิดบางกลุ่มเห็นว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด ไข่จะรู้ได้โดยเหตุผล หากแต่รู้ได้โดยตรงอาศัยวิปัสสนาญาณ (intuition) แต่เพียงอย่างเดียว

กลุ่มที่สาม นักคิดกลุ่มนี้แสดงความคิดเห็นยืนยันว่า สิ่งที่จะใช้เป็นเครื่องมือสืบหาความแตกต่างระหว่าง ดี-ชั่ว ถูก-ผิด คือกฎ (law) แต่เมื่อคำถามเกิดขึ้นว่า ที่ว่ากฎนั้นอย่างไร? ความคิดเห็นของปรัชญาก็แตกต่างกันออกไป พวก Greek Stoic เห็นว่า กฎจริยธรรม (moral law) ก็คือกฎของธรรมชาติและกฎของเหตุผล ในสมัยกลาง St. Tomas Aquinas ก็มีความเห็นเป็นอย่างเดียวกับพวก Greek Stoic แต่เมื่อกาลเวลาล่วงมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความเห็นเกี่ยวกับกฎทางจริยธรรมแยกออกเป็น 2 สาย สายหนึ่งเห็นว่า กฎทางจริยธรรมที่นำมาวินิจฉัย ความชั่ว ความดี ก็คือ กฎเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ สายที่สองเห็นว่า กฎเกี่ยวกับจริยธรรมคือ กฎแห่งเหตุผล

กลุ่มสุดท้าย นักคิดให้ความคิดเห็นว่า การอ้างอิงว่าอะไรดี-ชั่ว ถูก-ผิด ต้องถือเอาผลของการกระทำนั้นเป็นตัวประมาณการ โดยเฉพาะต้องพิจารณาถึงว่า การกระทำนั้น ๆ มีประสิทธิภาพบรรเทาความต้องการของตนเองได้แค่ไหนเพียงไร

ดังนั้นวิวัฒนาการของทฤษฎีทางจริยธรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้เป็น 3 สมัยสำคัญ คือ สมัยดั้งเดิม สมัยกลาง และสมัยใหม่ ซึ่งวิวัฒนาการของทฤษฎีทางจริยธรรมมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเป็นหลัก แต่เกิดจากการผสมผสานหลาย ๆ ปัจจัยเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัวและผลักดันให้เกิดเป็นรูปทฤษฎีขึ้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดพลวัตทางจริยธรรม

จริยธรรมในสังคมมนุษย์วิวัฒนาการจากระดับประเพณีสู่ระดับมโนธรรม เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ซึ่งพอประมวลมากล่าวได้ดังนี้ (น้อย พงษ์สนิท, 2527)

1. ปัจจัยทางสังคม (sociological agencies) หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงในทางวัตถุหรือสภาวะแวดล้อมซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการดำเนินชีวิต ค่านิยม ตลอดจนแนวความคิดในเรื่องของคุณงามความดี ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้

1.1 แรงผลักดันทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่ใช่ทางก้าวหน้าก็ในทางเสื่อมถอย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อถึงแนวความคิดของบุคคล เช่น ในสังคมแบบเกษตรกรรม ค่านิยมของบุคคลโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในแบบค่อยเป็นค่อยไป การกระทำหรือไม่กระทำมักจะพิจารณาว่า มีธรรมเนียมหรือประเพณีปฏิบัติกันมาก่อนหรือไม่ หากไม่มีก็ไม่กล้าทำ เพราะเกรงจะถูกติฉินนินทาว่าประพฤติอนิรตนอกรอย แต่เมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงมีการนำเอาระบบอุตสาหกรรมเข้ามาใช้ การเอาตัวเองเข้ามาผูกพันกับระบบการทำงานที่มีแบบแผนที่กำหนดไว้ เช่น มีเวลามาทำงาน เวลาเลิกงาน ระเบียบการลาหยุดงาน เงินค่าตอบแทน เป็นต้น เป็นเหตุให้แต่ละคนเกิดมีสำนึกเกี่ยวกับสิทธิ (right) และหน้าที่ (duty) ตลอดจนเสรีภาพที่ตนเองควรจะได้รับ มีความกล้าที่จะขัดแย้งและเรียกร้องสิทธิส่วนตัว ความคิดเกี่ยวกับความถูกต้อง ความดีงามก็ค่อย ๆ เปลี่ยนจากการเป็นเรื่องของกลุ่มมาเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล อันมีสำนึกส่วนตัวเป็นมูลฐานมากขึ้นเป็นลำดับ

1.2 ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์เข้าใจในปรากฏการณ์ของธรรมชาติบางแง่มุม รู้จักใช้ปัญญาพิเคราะห์พิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งจริยธรรมหรือประเพณีที่ถือปฏิบัติกันอยู่ บางครั้งเมื่อพบว่าประเพณีต่อประเพณีขัดแย้งกัน ทำให้เกิดการคิด การไตร่ตรอง สรุปผลด้วยปัญญาของตนเอง เพราะความรู้ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ในสาเหตุของความเจ็บป่วย ความตาย เป็นต้น

1.3 ความผูกขาดอำนาจของผู้ผู้นำในกลุ่ม ในบางโอกาสผู้นำหรือกลุ่มผู้นำใช้อำนาจบังคับให้ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ซึ่งบางครั้งขัดกับสำนึกและประเพณีที่เคยมีมา บางครั้งก็ใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ทำให้ความคิดขัดแย้งเกิดขึ้นในจิตใจของประชาชนเป็นแรงกระตุ้นให้รู้จักคิดใช้เหตุผลเพื่อการปรับปรุงสร้างสรรค์แทนที่จะคอยเป็นผู้ตามอยู่ร่ำไป

1.4 คำสอนที่ขัดแย้งกันในศาสนาต่าง ๆ ศาสนานับว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในชีวิตมนุษย์ มีบทบาทและแฝงอยู่ในพฤติกรรม กิจกรรมของบุคคล และการดำรงอยู่ของสังคมโดยทั่วไป ในศาสนาแต่ละศาสนาย่อมมีทั้งสิ่งเคารพ สัจธรรม จริยธรรม และพิธีกรรมอันเป็นทางแสดงออกของศรัทธา คำสอนของแต่ละศาสนา บางเรื่องก็ขัดแย้งกัน เช่น เรื่องบุญ เรื่องบาป เรื่องพระเจ้า เป็นต้น แม้แต่ในศาสนาเดียวกันก็มีการตีความคำสอนการปฏิบัติทางพิธีกรรมขัดแย้งกัน ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นให้ศาสนิกผู้จักวิเคราะหฺ์ เปรียบเทียบ ยึดเอาหลักปฏิบัติที่ตนเห็นว่าถูกต้อง ดีงาม จึงนับได้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมจากระดับประเพณีมาสู่จริยธรรมระดับมโนธรรมหรือระดับเหตุผล

2. ปัจจัยทางจิตวิทยา (psychological agencies) หมายถึง ความต้องการอันเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์เอง เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นแรงผลักดันภายใน ปัจจัยดังกล่าวมีดังนี้

2.1 สัญชาตญาณทางเพศ ความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนต่างเพศ ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน ความต้องการมีผู้สืบเชื้อสาย นับได้ว่าเป็นสัญชาตญาณทางเพศของมนุษย์ มีผลทำให้เกิดครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นสถาบันที่สำคัญหน่วยหนึ่งของสังคม สัญชาตญาณดังกล่าวมีผลก่อให้เกิดจริยธรรมระดับประเพณีหลายอย่างหลายประการ เช่น การเลือกคู่ครอง การหมั้น การแต่งงาน เป็นต้น แต่ก็มักปรากฏเสมอมาว่า เพราะสัญชาตญาณนี้มีผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่สังคมตั้งเอาไว้ บุคคลแต่ละคนยืนยันสิทธิของตัวเอง และปรารถนาจะเลือกคู่ครองให้ตรงกับความต้องการของตัวเองและด้วยตัวของตัวเอง ก่อให้เกิดความคิดคัดค้านข้อปฏิบัติอันเป็นประเพณีในสังคม กฎหมาย หรือแม้แต่ข้อห้ามในทางศาสนาที่สังคมเชื่อถืออยู่ จึงนับได้ว่าสัญชาตญาณทางเพศเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของจริยธรรม

2.2 ความขัดแย้งภายในตัวของแต่ละบุคคล มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความโน้มเอียง 2 ประการ คือ ความโน้มเอียงในการที่จะแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ความโน้มเอียงในอันที่จะยึดมั่นอยู่กับของเก่า มนุษย์จึงมีลักษณะเป็นหัวใหม่และหัวเก่า ในขณะเดียวกันความขัดแย้งในทางความรู้สึกโน้มเอียงดังกล่าวนี้เป็นผลให้มนุษย์รู้จักคิดไตร่ตรองระหว่างของเก่าและของใหม่ เพื่อความผาสุกในการครองชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดกฎเกณฑ์หรือจริยธรรมที่มีลักษณะจริยธรรมระดับเหตุผล

2.3 ความต้องการชื่อเสียงและการยอมรับจากสังคม มนุษย์อยู่กันเป็นสังคมและในขณะเดียวมีความปรารถนาที่จะให้สังคมรับรู้ ยกย่องตน เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมคิดว่าตนเองมีความสำคัญ อาทิ ถ้า นาย ก ส่งภาพถ่ายต่าง ๆ ให้เพื่อนดูจะพบว่า ภาพที่เพื่อนดูอย่างพิเนิจพิเคราะห์และนานที่สุดนั้น คือ ภาพที่มีเพื่อนนาย ก รวมอยู่ด้วย เมื่อมนุษย์มีธรรมชาติและความปรารถนาดังกล่าวนี้ จึงก่อให้เกิดการพัฒนาตัวเอง การกระทำต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจาจะพยายามทำอย่างดีที่สุด เพื่อให้สังคมยอมรับและในความพยายามทำอย่างดีที่สุดนั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการพิจารณาไตร่ตรองในหลาย ๆ ด้านในสิ่งที่มีอยู่ บางครั้งก็รวมไปถึงการคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะความปรารถนาที่จะให้สังคมยอมรับ เทอดทูนว่าตนมีความสำคัญ นี้ก็เป็นเหตุหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดจริยธรรมระดับเหตุผล

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นปัจจัยสำคัญ ๆ ของแรงผลักดันในทางเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมจากระดับการปฏิบัติตามกันหรือระดับประเพณีมาสู่ระดับการไตร่ตรองวินิจฉัยด้วยตัวเองหรือระดับเหตุผล ซึ่งเป็นระดับจริยธรรมที่ถือว่ามีความสูงว่าการปฏิบัติตามกันทั้ง ๆ ที่ไม่มีความเข้าใจหรือที่เรียกว่า ทำตามประเพณี

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม

จากภูมิหลังและทฤษฎีว่าด้วยจริยธรรมในช่วงสมัยใหม่ได้เกิดกลุ่มนักคิดหลากหลายกลุ่ม โดยสิ่งทีนักคิดแต่กลุ่มเสนอมีส่วนเกี่ยวข้องกับเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม ซึ่งเกณฑ์ตัดสินใจทางจริยธรรมถือเป็นเครื่องชี้ขาดและตัดสินว่าการกระทำเช่นไรถูกหรือผิด รวมถึงการเลือกกระทำการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเมื่อมีความจำเป็นต้องเลือกหลายอย่าง ซึ่งนักปรัชญาและนักจิตศาสตร์ได้

กำหนดเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมไว้หลายทัศนะแตกต่างกัน ดังนี้ (เจริญ ทรัพย์ประดิษฐ์, 2542)

กลุ่มสัมพัทธนิยม (Relationism) ถือว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นสิ่งสัมพัทธ์ความดี มิใช่สิ่งตายตัว แต่ความดีขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือปัจจัยบางอย่าง เช่น ดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับ การตัดสินของแต่ละบุคคล และดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม

กลุ่มประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ถือว่าประโยชน์สุขเป็นเครื่องตัดสินการกระทำของมนุษย์ว่าดีหรือชั่ว แต่ประโยชน์สุขในที่นี้ไม่ได้หมายถึงประโยชน์สุขของผู้กระทำเอง แต่หมายถึงประโยชน์สุขของคนทั่ว ๆ ไป โดยเน้นว่าสิ่งที่ควรทำคือ สิ่ง que อกประโยชน์สุขที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

ลัทธิมโนธรรมสัมบูรณ์ ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรมโดยธรรมชาติซึ่งเป็นความสำนึกภายในจิตหรือปัญญาที่ทำให้มนุษย์รู้ว่าอะไรคือความดีและชั่วขาดได้ว่าจะไรผิดอะไรถูกอะไรดีอะไรชั่ว

ลัทธิของคานท์ (Kant) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้เสนอทัศนะว่าดี ชั่ว ผิด ถูก เป็นค่าทางศีลธรรมที่จะต้องตายตัว กล่าวคือ ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือการกระทำอันใดอันหนึ่ง จะต้องดีเสมอ โดยไม่เลือกเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม หรือตัวบุคคล และผลของการกระทำ จะไม่เป็นสิ่งตัดสินความดีของการกระทำนั้น แต่การกระทำที่ดีที่ถูกต้องจะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีโดยหวังผลดี คนจะต้องมีความสำนึกในหน้าที่ และความซื่อสัตย์ซึ่งเกิดจากความสำนึกในหน้าที่ เป็นสิ่งประเสริฐ อีกทั้งมนุษย์ทุกคนต่างก็มีศักดิ์ศรีของตนเอง

ในส่วนของนักสังคมวิทยาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมทางจริยธรรมไว้เช่นเดียวกัน โดยเสนอว่า ปทัสฐานทางสังคมมี 3 ประการ คือ วิถีประชาหรือธรรมเนียม จารีตหรือกฎศีลธรรม และกฎหมาย

วิถีประชาหรือธรรมเนียม (folkways) เป็นระเบียบสังคมที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกลายเป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันทั่วไปว่าเป็นสิ่งที่เหมาะที่ควรหรือเป็นมาตรฐานในการใช้ชีวิตในสังคม อาทิ การแต่งกาย มารยาทการพูด การฝ่าฝืนไม่ถือเป็นเรื่องร้ายแรง ผู้ฝ่าฝืนมักถูกลงโทษโดยการตำหนิตเตือน นินทา หรือถูกเยาะหยัน

จารีตหรือกฎศีลธรรม (mores) เป็นกฎของสังคมที่กำหนดว่าการกระทำใดถูก การกระทำใดผิด การกระทำใดเป็นกรรมดีและกรรมชั่ว การฝ่าฝืนมักจะถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากกฎอื่นสิ่งที่เป็นจารีต อาทิ พ่อแม่เลี้ยงดูลูก ลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่

กฎหมาย (laws) เป็นสิ่งที่บัญญัติขึ้นโดยอำนาจรัฐหรืออาจจะมาจากจารีต เป็นที่ยอมรับปฏิบัติตามจากประชาชนทั่วไป ไม่ขัดแย้งกับจารีตและธรรมเนียมที่ชาวบ้านยึดถือ แต่กฎหมายครอบคลุมกว้างขวางน้อยกว่าวิถีประชาและจารีต อย่างไรก็ตาม การตัดสินด้วยกระบวนการทางกฎหมายถือเป็นแบบแผนที่ถูกต้องชัดเจน เพราะยึดถือผลประโยชน์ทางสังคมมาก่อนผลประโยชน์แต่ละบุคคล

จะเห็นได้ว่า เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันบ้าง แต่ละเกณฑ์ต่างก็มีหลักการอยู่บนพื้นฐานที่แตกต่างกัน แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการนำมาพิจารณาใช้ตัดสินใจว่าควรทำอย่างไร แค่นั้น เพียงใด โดยอาจต้องผสมผสาน

และใช้ให้เหมาะกับสภาพของสังคมที่ตนอาศัยอยู่

จริยธรรมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์

จริยธรรมกับการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ในที่นี้จะกล่าวถึงในแง่ของความเป็นศาสตร์ที่ว่า จริยศาสตร์กับการศึกษาทางรัฐศาสตร์นั้นมีความสัมพันธ์กันซึ่งกัน กล่าวคือ จริยศาสตร์ว่าด้วยความดี ความถูกต้อง คุณค่าสูงสุดของปัจเจกชน อันเป็นความดี ที่มีคุณค่าในตัวเอง ส่วนรัฐศาสตร์เป็นวิชาว่าด้วยการปกครองและการบริหารรัฐกิจ โดยอธิบายโครงสร้างและหน้าที่ของการปกครอง การบริหาร กฎหมาย และรัฐธรรมนูญ ทั้งมุ่งจัดระเบียบความประพฤติของปัจเจกชนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั่วไปให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากความดีของสมาชิกหรือสาธารณชนย่อมมาจากปัจเจกชน และปัจเจกชนจะดีได้ต้องอาศัยชุมชนที่ดี รัฐศาสตร์จึงพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของปัจเจกชนในรัฐ โดยรัฐบาลออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินดังกล่าวให้สอดคล้องกับศีลธรรม หลักจริยศาสตร์หรือศีลธรรมจึงเป็นเครื่องนำทางรัฐศาสตร์ รัฐที่ขาดศีลธรรมจึงเป็นรัฐที่ป่าเถื่อน ไร้ความผาสุก

อย่างไรก็ตาม ทั้งจริยศาสตร์และรัฐศาสตร์ก็พยายามศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ จึงเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด แต่มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง อาทิ (Uhr, 2006; บุญมี แทนแก้ว, 2539; น้อย พงษ์สนิท, 2527)

1. จริยศาสตร์ว่าด้วยจิตใจของปัจเจกชนที่มีคุณค่าทางศีลธรรม อันเป็นความดีส่วนบุคคล และมุ่งเอาความดีสูงสุดในชีวิตมนุษย์ ส่วนรัฐศาสตร์ว่าด้วยจิตใจที่มีต่อสังคมว่าเขาทำความดีหรือชอบต่อสังคมเพียงใด
2. จริยศาสตร์ยึดหลักศีลธรรม จึงมีฐานะสูงกว่ารัฐศาสตร์ เพราะจริยศาสตร์เป็นหลัก รัฐศาสตร์อิงอาศัย จะรู้ว่าดีหรือชั่วต้องขึ้นอยู่กับจริยศาสตร์จะชี้บ่งหรือกำหนดแนวทางไว้
3. จริยศาสตร์พิจารณาถึงคุณค่าทางศีลธรรม อันเกิดภายในจิตใจของบุคคลว่ามีมากน้อยเพียงใด และการตัดสินคุณค่าของบุคคลต้องดูที่เจตนาของเขาด้วย ส่วนรัฐศาสตร์จะควบคุมได้เฉพาะพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำต่อสาธารณชนอันเป็นเรื่องภายนอกเท่านั้น
4. กฎทางจริยศาสตร์เป็นอวัชย ถูกลงโทษด้วยจิตใจของตนเอง ลบล้างได้ยากฝังลึกอยู่ในหัวใจ ใคร ๆ ช่วยได้ยากยิ่ง ส่วนกฎหมายรัฐศาสตร์เป็นปรัวชิย มีผู้อื่นลงโทษให้และอาศัยกฎหมายบ้านเมืองเป็นเครื่องกำหนดความถูกต้องหรือความผิด มีกฎเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษรผู้ใดง่าย สะดวกสบายในการปฏิบัติ

ทั้งนี้ ด้านมาตรฐานของศาสตร์ทั้งสอง จริยศาสตร์มีมาตรฐานอยู่ที่ศีลธรรม ความถูกต้อง ดีงาม อันเกิดจากความนึกคิดหรือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานจนลงรอยเดียวกันและมั่นใจว่าถูกต้อง เป็นความดีที่สังคมยอมรับร่วมกัน และผู้ประพฤติถูกต้องตามหลักศีลธรรมจะได้รับความสุขใจเป็นเครื่องตอบแทน ส่วนมาตรฐานทางรัฐศาสตร์อยู่ที่ประโยชน์ที่เกิดแก่สาธารณชน หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือ จริยศาสตร์มุ่งความดีเลิศสูงส่งทางศีลธรรมของปัจเจกชน ส่วนรัฐศาสตร์มุ่งความสันติสุขความมั่นคงของสมาชิกหรือสาธารณชน หรือจริยศาสตร์เน้นเรื่องปกครองตนเองไปหาสมาชิกหรือสาธารณชน ส่วนรัฐศาสตร์เน้นเรื่องปกครองสมาชิกหรือสาธารณชนเข้ามาหาตนเอง เพื่อมุ่งความ

ดีแก่ส่วนรวม แต่จริยศาสตร์มุ่งความดีส่วนบุคคล

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและการบริหารงานภาครัฐดังกล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ความสัมพันธ์กับระบอบการปกครองถือเป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะจริยธรรมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบของการปกครองแบบหนึ่งที่มีมนุษย์คิดขึ้นมาใช้ในการปกครองโดยหวังผล คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติและมีความเจริญในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอำนาจการปกครองขึ้นอยู่กับประชาชนเป็นส่วนใหญ่และการบริหารงานก็เป็นไปโดยผู้แทนที่ถูกเลือกขึ้นมา คำจำกัดความของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เห็นจะไม่มีคำใดเหมาะสมและกะทัดรัดเกินคำของประธานาธิบดีลินคอล์นที่ว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน”

ในทางจริยศาสตร์ การปกครองระบอบประชาธิปไตยมิใช่เป็นเพียงรูปแบบหรือทฤษฎีการปกครอง หากแต่เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมด้วย โดยทั่วไประบอบประชาธิปไตยเป็นวิถีการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานทางจริยธรรมหรือมนุษยธรรมและอาศัยระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงเป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของนักการเมืองอีกด้วย อนึ่ง ดังที่กล่าวว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยยึดหลักมนุษยธรรมเป็นมูลฐานก็โดยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ประชาธิปไตยยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ มนุษย์มิใช่สิ่งประดิษฐ์ที่ปราศจากสำนึก หรือความคิดนึกที่เป็นตัวของตัวเอง มนุษย์มีปัญหาที่จะค้นหาความจริงและมีความรู้สึกเพื่อจะเข้าถึงความงาม มีลักษณะนิสัยหรือบุคลิกภาพเฉพาะตัว การให้อิสระแก่มนุษย์ในการที่จะคิดพูด และกระทำตามหลักประชาธิปไตย จึงถือว่าเป็นการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีของแต่ละคนเท่าที่พึงมีเป็นคารวธรรมคือ เคารพให้เกียรติต่อกันและกัน

2. เนื่องจากการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีของแต่ละคน ประชาธิปไตยจึงยอมรับหลักเสรีภาพ ทุกคนมีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก เสรีภาพมิใช่สิ่งที่เกิดจากการให้ของผู้มีอำนาจ แต่มันเป็นเรื่องของธรรมชาติมนุษย์ และเสรีภาพนี้เองที่เป็นปัจจัยอันสำคัญในการพัฒนาต่าง ๆ เช่น ความดีงาม สติปัญญา และความสามารถต่าง ๆ หมดเสียซึ่งเสรีภาพมนุษย์ก็จะเป็นเสมือนก้อนดินเหนียวที่อยู่ในมือช่างปั้น ซึ่งสุดแล้วแต่ช่างปั้นจะเป็นอะไร แต่ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

3. ประชาธิปไตยยอมรับการดำเนินชีวิตภายใต้กฎหมาย เนื่องจากว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีอิสรภาพ แต่อิสรภาพมิใช่ความดีสูงสุด อิสรภาพที่ปราศจากความรับผิดชอบหรือการควบคุมอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ความวุ่นวาย ประชาธิปไตยจึงยึดหลักชีวิตอิสรภายใต้กฎหมาย ซึ่งไม่ผิดหลักความจริงในการอยู่ร่วมกัน ในแง่ของการปกครองประเทศ หลักนี้เป็นการต่อสู้เพื่อทางสายกลางระหว่างการปกครองแบบปล่อยตามใจและเผด็จการ ในแง่ของการดำรงชีวิตทั่วไป ก็อาจพูดได้ว่าเป็นหลักสายกลางระหว่างใช้อำนาจเกินไปและปล่อยหรืออ่อนแอเกินไป ซึ่งนับว่าเป็นหลักความจริงที่ควรประพฤติประการหนึ่งของมนุษย์

4. ประชาธิปไตยยอมรับหลักประชาชาติ เป็นที่ทราบแล้วว่านโยบายแบบประชาธิปไตยนั้น ถือเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ จริงอยู่ที่ว่าผู้นำในการบริหารมีอำนาจและอำนาจเองก็มิใช่สิ่งชั่วร้าย การใช้อำนาจผิด ๆ ต่างหากที่เป็นสิ่งเลวร้าย ฉะนั้นในบางครั้งปรากฏว่า อำนาจถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ของตัวเองหรือญาติสนิทมิตรสหาย ว่าโดยอุดมคติในสังคมที่สมบูรณ์ บังเจกชนแต่ละคน ต้องเข้าใจและรักษากฎเกณฑ์ตามหลักประชาธิปไตย แต่ในเมื่อสังคมที่สมบูรณ์แบบ ไม่เคยปรากฏ มีในโลกมนุษย์ ฉะนั้นทางที่ดีที่สุดก็คือ การถือหลักประชาชาติ พร้อมทั้งให้สิทธิต่อชนกลุ่มน้อย ในอันที่จะโต้แย้งหรือสร้างความเจริญเติบโตในกลุ่มของตัวเองให้กลายเป็นเสียงส่วนใหญ่ได้ หลักประชาชาติในระบบประชาธิปไตยจึงหมายถึง การมีความเต็มใจในอันที่จะโต้แย้งเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อหาข้อยุติ โดยวิธีการแห่งการอภิปรายและใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละคนอย่างอิสระ จึงถือว่าประชาธิปไตยโดยหลักเกณฑ์นี้ ยึดหลักปัญญาธรรม

5. ประชาธิปไตย ถือหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยเคารพสิทธิและเสรีภาพของทุกคน แต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในอันที่จะคิด พูด ทำ ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ยอมรับกันในสังคม ความเสมอภาคดังกล่าวนี้ มีมูลฐานอยู่ที่อุดมคติประชาธิปไตยที่ว่า บุคคลแม้จะแตกต่างกัน ในรูปร่างหน้าตา สติปัญญา หรือความแตกต่างอื่นใด แต่ทุกคนก็มีคุณลักษณะความเป็นมนุษย์โดยเสมอกัน

คุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่การปกครองระบอบประชาธิปไตยเคารพและส่งเสริม ในแต่ละคนธรรมชาติฝ่ายต่ำ เช่น ความโลภ ความเห็นแก่ตัว อาจจะกระตุ้นให้ทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง พยายามที่จะเอาเปรียบผู้อื่น แต่บางครั้งธรรมชาติฝ่ายสูง เช่น สติปัญญามโนธรรม ก็กระตุ้นให้พยายามที่จะหากฎเกณฑ์ที่ถูกต้องดีงามในการอยู่ร่วมกัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้โอกาสแก่ทุกคนโดยเท่าเทียมกันในอันที่จะสร้างตัวเองและสังคมไปสู่ความเจริญที่ปรารถนา ประชาธิปไตยจึงมิใช่ทฤษฎีการปกครองแต่อย่างเดียว หากแต่ในขณะเดียวกันเป็นหลักทฤษฎีการสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์คือ การเคารพตัวเอง (self-respect) เคารพผู้อื่น (the respect of the other) และสำนึกในความรับผิดชอบ (sense of responsibility) ด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า ถ้าจะมองระบอบการปกครองประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นปรัชญาชีวิต ก็อาจกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยสอนบุคคลให้ดำเนินชีวิตตามหลักจารวัตรธรรม ปัญญาธรรม และสามัคคีธรรม

จริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริบทสังคมทั่วไป

จริยธรรมการบริหารงานภาครัฐมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญเชิงบริบทสังคมทั่วไปที่ประกอบด้วย การปฏิบัติงาน ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้บริหารองค์การภาครัฐ ดังนี้ (Svensson & Wood, 2004; บุญมี แทนแก้ว, 2539; ดวงเดือน พันธมนานิน, 2538; สาโรช บัวศรี, ม.ป.ป.)

1. จริยธรรมในการปฏิบัติงาน เป็นระบบการทำความดีละเว้นชั่ว ในเรื่องซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับปฏิบัติเกี่ยวกับสถานการณ์การทำงาน กระบวนการทำงาน และผลงาน ตลอดจนเกี่ยวข้องกับผู้รับประโยชน์หรือโทษจากผลงานนั้น ซึ่งการปฏิบัติงานราชการ

เป็นการกระทำเพื่อประเทศชาติและประชาชน เป็นงานที่มีผลกระทบทั้งในปัจจุบันและอนาคต ต่อสังคม มากกว่ามีผลกระทบต่อตนเองและพวกพ้องเป็นสิ่งสำคัญ งานราชการจึงแตกต่างจากงานเอกชนหรืองานบริษัท เป็นการลงแรงที่ไม่มีกำไรโดยตรงแก่ผู้ทำและองค์กร แต่มีผลดีต่อส่วนรวมและส่วนใหญ่เป็นผลระยะยาว ฉะนั้นข้าราชการที่ดีจึงจำเป็นต้องมีพฤติกรรมทางจริยธรรมสูงในการทำงาน ซึ่งหมายถึงการเป็นทั้งคนดีและคนเก่งไปพร้อมกัน ดังนั้น จริยธรรมในการปฏิบัติงานราชการจึงเป็นระบบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของข้าราชการ ซึ่งได้วิเคราะห์และนำเสนอพฤติกรรมที่นำปรารถนาของข้าราชการ โดยจำแนกพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของข้าราชการออกเป็น 3 ประเภท คือ พฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมในหน้าที่ราชการ โดยข้าราชการที่เป็นคนดีและคนเก่งอย่างสมบูรณ์นั้น ควรมีพฤติกรรมครบทั้ง 3 ประเภทในคนคนเดียว

2. จริยธรรมข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อพิจารณาความสำคัญของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชนและประเทศชาติแล้ว ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมต้องมีจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานประการหนึ่งและต้องมีจริยธรรมสำหรับวิชาชีพข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยอีกประการหนึ่ง ดังนั้นจึงกำหนดเป็นโครงสร้างขึ้นได้ดังนี้

2.1 จริยธรรมพื้นฐาน ควรประกอบด้วย ศีลธรรมและคุณธรรม

2.2 จริยธรรมวิชาชีพข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรประกอบด้วย อุดมการณ์ประจำวิชาชีพข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเชิงสภาพและเชิงการกระทำ มารยาท ข้อปฏิบัติหรือจรรยาบรรณของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน วินัยข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3. จริยธรรมผู้บริหารองค์การภาครัฐ ผู้บริหารเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้นำของกลุ่มทำงาน อันประกอบด้วยผู้ปฏิบัติงานหรือที่เรียกว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนหนึ่ง กลุ่มปฏิบัติงานมีงานที่หัวหน้าต้องดูแลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมกันกระทำเพื่อให้เกิดผลตามที่ได้รับมอบหมายหรือตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ สำหรับผู้บริหารองค์การภาครัฐต้องตระหนักถึงการเป็นหัวหน้าที่ต้องปฏิบัติงานในองค์การประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า องค์กรแบบราชการ (bureaucracy) โดยผู้บริหารองค์การภาครัฐควรแสดงออกถึงการเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง ห่วงว้าง ตากว้าง หมั่นสอดส่องดูแลความทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอหน้ากัน รวมถึงควรเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาและนำมาใคร่ครวญให้เกิดประโยชน์ที่ตรงตามแก่ตนเอง ทั้งนี้จริยธรรมของผู้บริหารภาครัฐเบื้องต้นควรประกอบด้วย

3.1 มีความละเอียดในการกระทำความชั่วทุจริตทั้งปวง

3.2 มีความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งงาน อุปสรรค ความเข้าใจผิดและความไม่สุจริตที่คนอื่นมีต่อตน

3.3 มีความสงบเสงี่ยมและอ่อนน้อมถ่อมตน

3.4 มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลาต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ไม่มีการลืมหิวหรือละเลยต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน

3.5 รู้จักอุปการะ เป็นการทำความประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น ตระหนักถึงประโยชน์ของ

บุคคลอื่นเป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งจะให้ความอนุเคราะห์แก่คนอื่นในงานหน้าที่และความรับผิดชอบของตน รวมถึงไม่มีอคติใด ๆ ในการปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงาน

ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดจริยธรรมการบริหารงานองค์การภาครัฐให้สามารถดำเนินงานราชการได้ประสบความสำเร็จควรประกอบด้วย ปรัชญาการปฏิบัติงานและการบริหารงาน สภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบของผู้บริหาร ความรับผิดชอบต่อข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความเท่าเทียมกัน

จริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริบทสังคมไทย

สำหรับจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐในบริบทของสังคมไทยนอกจากการยึดพื้นฐานทางจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐโดยทั่วไปตั้งที่อธิบายนมาแล้วข้างต้น ยังได้มีข้อเสนอทางวิชาการที่ใช้หลักธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่องประกอบจริยธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะจริยธรรมข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถือว่า เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจและยินดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ตนได้รับมอบหมาย ซึ่งในคัมภีร์ทศชาดวิบุรุษชาดกได้กล่าวถึงจริยธรรมของข้าราชการที่ดีของแผ่นดินไว้ถึง 90 ประการสำคัญ (บุญมี แทนแก้ว, 2539) ทั้งนี้หลักจริยธรรมดังกล่าวเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งที่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐควรยึดถือและปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการเจริญก้าวหน้าทั้งแก่ตัวเอง องค์กร และประเทศชาติ อีกทั้งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2537) ได้กล่าวถึงจรรยาบรรณและคุณธรรมพื้นฐานของข้าราชการพลเรือนไว้ โดยกำหนดจรรยาบรรณ 15 ข้อ ภายใต้ประเด็นจรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อหน่วยงาน จรรยาบรรณต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน และจรรยาบรรณต่อประชาชนและสังคม ส่วนคุณธรรมพื้นฐานของข้าราชการพลเรือน ประกอบด้วย ซื่อสัตย์สุจริต จิตมุ่งประโยชน์ส่วนรวม ยุติธรรมและมโนธรรม ความละเอียดใจ ธรรมจริยา และเสียสละ

นอกจากนี้ประเทศไทยได้มีการกำหนดเรื่องจริยธรรมไว้อย่างเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในห้วงปีต่าง ๆ อย่างชัดเจน จนกลายเป็นที่มาของจริยธรรมทั้งในการปฏิบัติงาน ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้บริหารองค์การภาครัฐที่ต้องปฏิบัติยึดถืออย่างเคร่งครัด ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 (2550) กำหนดให้มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น โดยจะต้องมีกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม ให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย ดังนั้นบุคคลดำรงตำแหน่งข้าราชการทุกตำแหน่งจึงมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ มีความเป็นกลางทางการเมือง อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล โดยจะต้องยึดมั่นในค่านิยมหลักของมาตรฐานทาง

จริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 9 ประการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนจึงกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมขึ้นเป็นประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน เพื่อให้ข้าราชการทั้งหลายเกิดสำนึกถึงซึ่งและเที่ยงธรรมในหน้าที่ ผดุงเกียรติและศักดิ์ศรี ข้าราชการควรแก่การไว้วางใจและเชื่อมั่นของปวงชน และดำรงตั้งมั่นเป็นแบบอย่างที่ดีงามสมกับ ความเป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นตัวอย่างแห่งธรรมจรรยาอันสูงสุด เพื่อใช้บังคับเป็นมาตรฐานกลางไว้ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2552)

1. ต้องยึดมั่นในจริยธรรมและยืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม
2. ต้องมีจิตสำนึกที่ดีและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เสียสละ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรวดเร็ว โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้
3. ต้องแยกเรื่องส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน
4. ต้องละเว้นจากการแสวงประโยชน์ที่มีขอบ โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่และไม่กระทำการ อันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม
5. ต้องเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างตรงไปตรงมา
6. ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมเป็นกลางทางการเมืองให้บริการแก่ประชาชน โดยมีอัธยาศัยดีและไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
7. ต้องปฏิบัติตามกฎหมายด้วยข้อมูลข่าวสารของทางราชการอย่างเคร่งครัดและรวดเร็ว ไม่ถ่วงเวลาให้เนิ่นช้าและให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง ทันการณ์ และไม่ปิดเบือนข้อเท็จจริง
8. ต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษาคุณภาพและมาตรฐานแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัด
9. ต้องยึดมั่นในการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
10. ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงตน รักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของราชการโดยรวม ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 (2560) ได้บัญญัติให้รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการ แผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่นให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกัน ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการ สาธารณะและการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมตลอดทั้งพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชน ให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ และรัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรม สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าว รวมถึงบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระร่วมกันกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมขึ้นใช้ บังคับแก่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานธุรการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ ทั้งนี้ มาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าว ต้องครอบคลุมถึงการ

รักษาเกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ และต้องระบุให้ชัดเจนด้วยการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตราฐานทางจริยธรรมใดมีลักษณะร้ายแรง

สำหรับกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมที่จัดทำขึ้นถือเป็นหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ (พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรมพุทธศักราช 2562, 2562) ซึ่งจะต้องประกอบด้วย

1. ยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี และรับผิดชอบต่อหน้าที่
3. กล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม
4. คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ
5. มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน
6. ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ
7. ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ

ทั้งนี้มาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าวถูกใช้เป็นหลักสำคัญในการจัดทำประมวลจริยธรรมของหน่วยงานภาครัฐที่จะกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตนของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับสภาพคุณงาม ความดีที่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องยึดถือสำหรับการปฏิบัติงาน การตัดสินใจความถูกต้อง การปฏิบัติที่ควรกระทำ หรือไม่ควรกระทำ ตลอดจนการดำรงตนในการกระทำความดีและละเว้นความชั่ว

unsgkay

สถานการณ์ปัจจุบันหลายประเทศในซีกโลกตะวันตกและตะวันออกตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐมากยิ่งขึ้น เนื่องจากประเด็นทางจริยธรรมในองค์กรภาครัฐได้กลายเป็นปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงในระดับโลก จากบทความของ Rosenbaum (1998) ได้เสนอความเห็นที่ว่า จริยธรรมมีความสำคัญ โดยเฉพาะกับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐและควรบรรจุวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรมไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองต่อปัญหาทางจริยธรรมที่กำลังขยายตัวกว้างขึ้น ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐกับระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในลักษณะที่ระบบการศึกษาจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาวางจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ลดลงได้ รวมถึงเป็นการเตรียมทรัพยากรบุคคลที่ประสงค์จะเข้ารับราชการให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐอีกทางหนึ่งด้วย ประกอบกับความเห็นของ Mills (1999) ที่กล่าวว่า ประเด็นทางจริยธรรมในการบริหารงานของภาครัฐแทบไม่เป็นเรื่องใหม่ นับตั้งแต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยของกรีกจนถึงปัจจุบันที่มีความพยายามยึดมั่นหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการปกครองและการบริหาร แต่ก็ยังไม่สามารถกำหนดวิธีการให้สมบูรณ์แบบได้ ซึ่งคงต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าต่อไป และ Shakeel, Kruyen และ Van Thiel (2020) กล่าวย้าว่า จำนวนการศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมในภาครัฐยังมีค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้อง

เพิ่มปริมาณผลงานวิจัยให้มากขึ้น ซึ่งการวิจัยในอนาคตยังสามารถใช้ประโยชน์ในเชิงการวิจัยระยะยาวและการวิจัยแบบสังเกตได้อีกด้วย โดยมุ่งเน้นไปยังองค์การภาครัฐที่สำคัญต่อการบริหารราชการแผ่นดิน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จริยธรรมการบริหารงานภาครัฐมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญคือ หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาและการศึกษาค้นคว้าในอนาคต จึงเป็นที่มาของสองคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบในลำดับต่อไป คือ (1) หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาควรกำหนดขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับวิชาจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐไว้อย่างไรบ้าง และ (2) ทิศทางการศึกษาวิจัยทางจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐควรเป็นอย่างไร

สำหรับการค้นหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามแรก ผู้เขียนได้ศึกษาหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำที่จัดการเรียนการสอนด้านการบริหารงานภาครัฐและจัดให้มีรายวิชาจริยธรรม โดยกำหนดให้มีสถาบันอุดมศึกษารอบคลุมทั้ง ระดับโลก ระดับเอเชีย และระดับอาเซียน ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลได้ข้อสรุปเกี่ยวกับขอบเขตเชิงเนื้อหาของรายวิชาจริยธรรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐได้ดังนี้ (Harvard University, 2021; National University of Singapore, 2021; Stanford University, 2021; Universiti Utara Malaysia, 2021; The University of Hong Kong, 2021)

หลักการทางจริยธรรมและทฤษฎีทางการเมือง จริยธรรมในงานบริการสาธารณะ จริยธรรมสำหรับผู้บริหารองค์การภาครัฐ มาตรฐานทางจริยธรรมในการปฏิบัติงานและการบริการขององค์การภาครัฐ มาตรฐานทางจริยธรรมที่ควบคุมการปฏิบัติของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเป็นอาสาสมัคร การเรียนรู้เพื่อบริการ การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม วิชาชีพการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะ แรงจูงใจและผลลัพธ์ในงานบริการ ธรรมชาติและวิธีการโต้แย้งทางศีลธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างงานบริการและความยุติธรรม ความเชื่อมโยงระหว่างการคอร์รัปชันกับหลักธรรมาภิบาล สาเหตุของการคอร์รัปชันกับประสิทธิผลของมาตรการต่อต้านคอร์รัปชัน ปัญหาในการปฏิบัติงานบริการสาธารณะข้ามวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การวิเคราะห์ประเด็นสาธารณะในสังคมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการบริหารงานสาธารณะและความรับผิดชอบทางการบริหารขององค์การภาครัฐ ประเด็นสังคมร่วมสมัยตามหลักจริยธรรมและทฤษฎีทางการเมือง ประเด็นทางจริยธรรมที่ขัดแย้งในกิจการสาธารณะ ประเด็นสาธารณะที่สอดคล้องกับจริยธรรมโลก จริยธรรมการตลาด และจริยธรรมทางการเมืองและการบริหาร

ด้วยขอบเขตเชิงเนื้อหาของรายวิชาจริยธรรมดังกล่าวมีความหลากหลาย ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปเนื้อหาหลักของรายวิชาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นทฤษฎีและแนวคิดด้วยจริยธรรมหลักการพื้นฐานทางจริยธรรมและทฤษฎีทางการเมือง และส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประเทศ ภูมิภาค หรือโลกปัจจุบัน

ส่วนการค้นหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามที่สอง ผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางการบริหารงานภาครัฐ โดยกำหนดให้ผลงานวิจัยอยู่ในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2560 - 2564) เพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นทิศทางการศึกษาในอนาคตทางจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐ ซึ่ง

จากการรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

กำหนดประเด็นหลักทางจริยธรรมเพื่อจัดทำประมวลจริยธรรมของผู้บริหารองค์การภาครัฐและกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาที่สอดคล้องกัน อันนำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบการทำงานและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิจัย (Mion & Bonfanti, 2019) และการวิจัยในอนาคตควรให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ซึ่งกลุ่มดังกล่าวอาจเป็นกลุ่มที่สามารถตรวจสอบหรือประเมินจริยธรรมทางการเมือง ปัญหาสังคม รวมถึงการดำเนินนโยบายขององค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ การตลาดยาสูบ (Tjandra, Aroeana & Prabandari, 2020) รวมถึงต้องให้ความสำคัญอย่างระมัดระวังกับวัฒนธรรมขององค์การแต่ละชาติ เนื่องด้วยวัฒนธรรมนั้นมีอิทธิพลต่อจริยธรรมทางวิชาชีพและการตัดสินใจ (Malagueño, Pillalamarri, Rezende & Moraes, 2020) ตลอดจนการวิจัยในอนาคตควรศึกษาความสำคัญของกรอบจริยธรรมตามหลักศาสนา โดยพิจารณาจากลักษณะการปฏิบัติงานของผู้บริหารและขอบเขตของการบังคับใช้ในองค์การที่นำมาพัฒนาเครื่องมือประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การได้อย่างแม่นยำและสามารถทดสอบได้เชิงประจักษ์ (Salin, Manan & Kamaluddin, 2019) นอกจากนี้องค์การภาครัฐที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมในอนาคตอาจพิจารณาจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่ยังคงถูกมองข้าม อาทิ รัฐสภา องค์การอิสระ และองค์การศาล (Shakeel, Kruey, & Van Thiel, 2020)

สำหรับทิศทางการศึกษาวิจัยทางจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐที่ควรจะเป็นนั้นสามารถกำหนดโดยอาศัยขอบเขตเนื้อหาและขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ (1) ขอบเขตเนื้อหา เน้นการศึกษาหลักทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรมที่สอดคล้องกับพลวัตขององค์การ ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมองค์การหรือวัฒนธรรมทั่วไปกับจริยธรรมการบริหารงานภาครัฐ และอิทธิพลของจริยธรรมตามหลักศาสนาที่มีต่อการบริหารงานภาครัฐ และ (2) ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย เน้นองค์การที่ยังคงถูกมองข้ามจากการวิจัยที่ผ่านมาและกลุ่มเด็กและเยาวชน

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิชาการฉบับนี้จะยังประโยชน์แก่ผู้อ่านในสองมิติที่สำคัญคือ มิติเชิงวิชาการที่สามารถสนับสนุนหลักฐานทางวิชาการในเรื่องจริยธรรมในการบริหารงานภาครัฐให้เพิ่มมากขึ้น และมิติเชิงปฏิบัติที่สามารถสนับสนุนการผลิตรายวิชาจริยธรรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ รวมถึงแนวทางการศึกษาวิจัยประเด็นทางจริยธรรมการบริหารงานองค์การภาครัฐในอนาคต ท้ายที่สุดผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความฉบับนี้อาจมีส่วนกระตุ้นให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภทเล็งเห็นถึงความสำคัญด้านจริยธรรม เนื่องจากจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลต่อพัฒนาการ ภาพลักษณ์และธรรมาภิบาลขององค์การภาครัฐและประเทศชาติด้วยเช่นกัน

รายการอ้างอิง

เจริญ ตรีประดิษฐ์. (2542). *จริยธรรมกับชีวิต*. สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

- เฉลิมเกียรติ ผิวฉวนล. (2532). **มนุษย์คือชีวิตเล็ก ๆ ที่งดงาม: ความคิดทางจริยศาสตร์ของ ชูเมกเกอร์**. นนทบุรี : สมิต.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- น้อย พงษ์สนิท. (2527). **จริยศาสตร์**. เชียงใหม่ : มิตรนราการพิมพ์.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. หน้า 1-127.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรมพุทธศักราช 2562. (2562, 16 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 1-50.
- สาโรช บัวศรี. (ม.ป.ป.). **การเสริมสร้างจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2537). **การสัมมนาผู้บริหารระดับสูงและผู้ทรงคุณวุฒิ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2552). **ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- British Broadcasting Corporation. (2014). **Ethics guide**. Darlington : BBC. Retrieved February 6, 2021, from http://www.bbc.co.uk/ethics/introduction/intro_1.shtml.
- Becker, L. C. & Becker, C. B. (2003). **A history of western ethics**. (2nd ed.). New York: Routledge.
- Ewing, A. C. (1953). **Ethics**. New York : The Free Press.
- Harvard University. (2021). **Dominance and difference: Ethics politics in comparative perspective or global ethics politics**. Massachusetts: Department of Government, Harvard University.
- Johnson, B. J. (2017). Codes of ethics, public values, and what public servants offer the bureaucratic compact. **International Journal of Organization Theory & Behavior**. 17(4), 459-497.
- Johnson, D. T. (2019). The Importance of ethics in public service. **PA TIMES Online**. Retrieved March 30, 2021, from <https://patimes.org/the-importance-of-ethics-in-public-service>.

- Malagueño, R., Pillalamarri, S., Rezende, A.J. & Moraes, M. B. D. C. (2020). The effects of length of service and ethical ideologies on moral development and behavioral intentions: A study among Brazilian public sector tax auditors. **Journal of Applied Accounting Research**. 21(40), 589-613.
- Mills, J. (1999). Ethics in governance: Developing moral public service. **Journal of Financial Crime**. 7(1), 52-62.
- Mion, G. & Bonfanti, A. (2019). Drawing up codes of ethics of higher education institutions: evidence from Italian universities. **International Journal of Educational Management**. 33(7). 1526-1538.
- National University of Singapore. (2021). **Modules listing by subfields**. Retrieved May 6, 2021, from <https://fass.nus.edu.sg/pol/listing-by-subfields>
- Salin, A. S. A. P., Manan, S. K. A. & Kamaluddin, N. (2019). Ethical framework for directors - learning from the prophet. **International Journal of Law and Management**. 62(2), 71-191.
- Shakeel, F., Kruyen, P. M. & Van Thiel, S. (2020). Ethical leadership: A structured review into construct, measurement, public sector context and effects. **International Journal of Public Leadership**. 16(1), 88-108.
- Stanford University. (2021). **Stanford University bulletin explore courses**. Retrieved May 6, 2021, from <https://explorecourses.stanford.edu>
- Svensson, G. & Wood, G. (2004). Public sector ethics in Sweden: a 4P-model of internal and external determinants in codes of ethics. **Corporate Governance**. 4(3), 54-64.
- Svensson, G., Wood, G. & Callaghan, M. (2004). The commitment of public sector Sweden to codes of ethics. **International Journal of Public Sector Management**. 17(4), 302-331.
- The University of Hong Kong. (2021). **Courses and timetables undergraduate courses**. Retrieved May 6, 2021, from <https://ppaweb.hku.hk>
- Tjandra, N. C., Aroean, L. & Prabandari, Y. S. (2020). Public evaluation of the ethics of tobacco marketing in Indonesia: symbiotic ethical approach. **Qualitative Market Research**. 23(4), 603-626.
- Rosenbaum, A. (1998). Ethics and professionalism in a time of transition: Some final thoughts. **Journal of NIDA Public Administration Association**. 3, 101-108.
- Uhr, J. (2006). Professional ethics for politicians? In Saint-Martin, D. and Thompson, F. (Ed.), **Public ethics and governance: Standards and practices in comparative perspective**. Bingley : Emerald Group.

Universiti Utara Malaysia. (2021). **Program structure for BPM (Hons)**. Retrieved May 6, 2021, from <http://sog.uum.edu.my/index.php>